

si illi, cum nec vellent nec possent peccare, non ideo Deus vel dii essent: sic [al., sicut] et in Christo videndum utrum quod peccare non potuit, nec voluit, sola Divinitas ejus homini unita in causa fuerit. Nam quod ipsa plurimum et maxime adjuverit [al., adinvenerit], omni constat fideli. Sed aliud est causam simpliciter esse; aliud causa supplementum conferre. Dicunt [al., dicent] forte quia post peccatum Adæ nulla caro mortalis non unita Deitati absque peccato esse prævaluit, vel prævalere potuit, quocumque modo Deus aliquem, vel aliquam absque semine viri creasset, dummodo de Adam esset. Sed cum hoc dicunt, causam peccati, ut supra, in semine ponunt: quod utique Deus sicut facit esse ex mare et femina, sic facere potest ex femina sola. Ipsi igitur solvant quæ supra diximus, et ex auctoritate et ex ratione: et libenter audiemus. Quod si non potuerint, constabit nobis sicut constat ex Anselmi ratione irrefragabili, quicumque gignitur alio modo quam Adam generavit, quod non teneantur præjudicio peccati originalis, quod per traducem ex Adam descendit; licet ille Deus non sit ut Christus fuit: et ita si voluerit non peccare, poterit et non velle peccare, cum

A posse non peccare valebit; donec ei confirmans gratia non posse velle, et non posse peccare superavit. Consentit nobis Augustinus in tertio contra Julianum (cap. 5): *Frustra, inquit, putas ideo in parvulis non esse delictum, quia sine voluntate quæ in eis nulla est, esse non potest. Hoc enim recte dicitur propter proprium cujusque peccatum; non propter primi [al., parentis] peccati originale contagium [al., delictum]: quod si nullum esset profecto nulli malo parvuli obstricti, nihil mali vel in corpore, vel in anima, sub tanta justæ Dei potestate parentur. Vide in his verbis, prudens lector, hanc maximam incurrere: a quocumque removeretur pœna peccati, ab eodem et peccatum removeretur, et non convertitur. A quibus ergo parvulis removeret in corpore et anima peccati pœnam Augustinus, prius ab eis removeri docet peccatum omne et contagium peccati. Illi ergo non essent nec Deus, nec dii; et tamen possent, si vellent, non peccare, et confirmati non possent peccare. Recte ergo et verissime Anselmus, quia cum eo est veritas, et filius veritatis Augustinus senserunt [al., omitt. senserunt].*

SANCTI ANSELMI

DIALOGUS DE VERITATE ⁵³¹²

109 PROLOGUS.

Tres tractatus pertinentes ad studium sacræ Scripturæ quondam feci diversis temporibus, consimiles in hoc quia facti sunt per interrogationem et responsum; et persona interrogantis nomine notatur discipuli ²²⁴³, respondentis vero nomine magistri. Quartum enim, quem simili modo edidi, non inutilem, ut puto, introducendis ad dialecticam, cujus initium est: De grammatico, quoniam ad diversum ab his tribus studium pertinet, istis nolo connumerare. Unus horum trium est De veritate: quid, scilicet, sit veritas, et in quibus rebus soleat dici; et quid sit justitia. Alius vero De libertate arbitrii, quid sit, et utrum eam semper habeat homo; et quot sint ejus diversitates in habendo, vel non habendo rectitudinem voluntatis, ad quam servandam est data creaturæ rationali; in quo naturalem tantum fortitudinem voluntatis ad servandam acceptam rectitudinem; non quomodo necessarium ad hoc ipsum illi sit, ut ²²⁴⁴ gratia subsequatur, ostendi. Tertius autem est De quæstione qua quæritur quid peccavit diabolus, quia non stetit in veritate: cum Deus non dederit ei perseverantiam quam nisi eo dante ha-

bere non potuit: quoniam si Deus dedisset, ille habuisset, sicut boni angeli habuerunt illam, quia illis dedit Deus. Quæ tractatum, quamvis ibi de confirmatione honorum angelorum dixerim, de casu diaboli titulavi: quoniam illud contingens fuit, quod dixi de bonis angelis; quod autem scripsi de malis, ex proposito fuit quæstionis. Qui videlicet tractatus, quamvis nulla continuatione dictaminis cohæreant, materia tamen eorum, et similitudo disputationis ²²⁴⁵ exigit, ut simul eo, quo illos commemoravi, ordine conscribantur. Licet itaque a quibusdam festinantibus alio ordine sint conscripti ²²⁴⁶, antequam perfecti essent, sic tamen eos, ut hic posui, volo ordinari ²²⁴⁷.

CAPUT PRIMUM.

Quod veritas non habeat principium, vel finem.

Disc. Quoniam Deum, veritatem esse credimus, et veritatem in multis aliis esse dicimus, vellem scire an ubicunque veritas dicitur, Deum eam esse fateri debeamus. Nam tu quoque in Monologio tuo (cap. 18, al. 17) per veritatem orationis probas summam veritatem non habere principium vel finem, dicens: « Cogitet qui potest, quando incipit, aut quando

VARIE LECTIONES.

²²⁴³ Collatus est Dialogus de veritate cum mss. Beccensi, Gemeticensi, Victorinis tribus alias notatis RR 3, GC 9, EE 13, uno Cisterciensi et uno bibliothecæ S. Michaelis in Monte, et cum editione Gothica. — Mss. Gem. Bec. 2 et S. Mich. Incipit Præfatio in subditos tractatus ms. Bec. 5 Incipit Præfatio in opus subditum. mss. Vict. 3, Bec. 1 et Cister. Incipit Præfatio Anselmi Cantuariensis archiepiscopi, in opus subditum ms. Vict. 9 Incipit Præfatio Beati Anselmi in librum de Veritate ²²⁴⁴ Nominis vocatur discipuli mss. Bec. 2. et Vict. notatur nomine discipuli ²²⁴⁵ Illi sit, sed ad hoc ut mss. illi sit ut ²²⁴⁶ Similitudo disputationis mss. Vict. 9 similitudo dispositionis ²²⁴⁷ Ordine sint conscripti ms. S. Mich. ordine sint transcripti ²²⁴⁸ Mss. Explicit Præfatio. Mss. Vict. 13 Liber de Veritate ms. Vict. 3 Incipit tractatus de Veritate composuit ab Anselmo archiepiscopo Cantuariensi. ms. Vict. 9 Liber magistri Anselmi, de Veritate. mss. S. Mich. Incipit de Veritate tractatus Anselmi archiepiscopi Cantuariensis ms. Bec. 6 et Cister. Incipit Tractatus de Veritate, editus ab Anselmo Cantuar. archiepiscopo

non fuit hoc verum, scilicet, quia futurum erat aliquid : aut quando desinet, et non erit hoc verum, scilicet, quia præteritum erit aliquid. Quod si neutrum istorum cogitari potest, et utrumque hoc ³³⁴⁸ verum sine veritate esse non potest, impossibile est vel cogitare quod veritas principium, aut finem habeat. Denique si veritas habuit principium, aut habebit finem, antequam ipsa inciperet, verum erat tunc quia non erat veritas ; et postquam finita ³³⁴⁹ erit, verum erit quia non erit veritas. Atqui verum ³³⁵⁰ non potest esse sine veritate : erat igitur veritas, antequam esset veritas ; et erit veritas, postquam finita erit veritas : quod inconvenientissimum est. Sive igitur dicatur veritas habere, sive intelligatur non habere principium vel finem, nullo claudi potest veritas principio vel fine.) Hæc tu in **B** Monologio tuo. Quapropter veritatis definitionem a te audire ³³⁵¹ exspecto. **MAC.** Non memini me invenisse definitionem veritatis : sed si vis, quæramus per rerum diversitates, in quibus veritatem dicimus esse, quid sit veritas. **Disc.** Si aliud non potero, vel audiendo juvabo.

CAPUT II.

De veritate significationis, et de duabus veritatibus enuntiationis.

MAC. Quæramus ergo primum quid sit veritas in enuntiatione : quoniam hanc sæpius dicimus veram, vel falsam. **Disc.** Quære tu ; et quidquid inveneris, ego observabo. **MAC.** Quando est enuntiation vera ? **Disc.** Quando est quod enuntiat, sive affirmando, sive negando : dico enim esse quod enuntiat, etiam quando ³³⁵² negat esse quod non est ; quia sic enuntiat, **110** quemadmodum res est. **MAC.** An ergo tibi videtur quod res enuntiat sit veritas enuntiationis ? **Disc.** Non. **MAC.** Quare ? **Disc.** Quia nihil est verum, nisi participando veritatem : et ideo veri veritas ³³⁵³ in ipso vero est ; res vero enuntiat non est in enuntiatione vera, unde non ejus veritas, sed causa veritatis ejus dicenda est ³³⁵⁴. Quapropter non nisi in ipsa oratione quærenda mihi videtur ejus veritas. **MAC.** Vide ergo an ipsa oratio, aut ejus significatio, aut aliquid eorum, quæ sunt in definitione enuntiationis, sit quod quæris ? **Disc.** Non puto. **MAC.** Quare. **Disc.** Quia si hoc esset, semper esset vera ³³⁵⁵ ; quoniam eadem manent omnia, quæ sunt **D** in enuntiationis definitione ; et cum est, quod enuntiat, et cum non est : eadem est enim oratio, et eadem significatio, et cætera similiter. **MAC.** Quid igitur tibi videtur ibi veritas ? **Disc.** Nihil aliud scio, nisi

quia cum significat ³³⁵⁶ esse, quod est, tunc est in ea veritas, et est vera. **MAC.** Ad quid facta est affirmatio ? **Disc.** Ad significandum esse, quod est. **MAC.** Hoc ergo debet ? **Disc.** Certum est. **MAC.** Cum ergo significat esse, quod est, significat quod debet. **Disc.** Palam est. **MAC.** At cum significat quod debet, recte significat. **Disc.** Ita est. **MAC.** Cum autem significat recte, recta est significatio ? **Disc.** Non est dubium. **MAC.** Cum ergo significat esse quod est, recta est significatio ? **Disc.** Ita sequitur. **MAC.** Item cum significat esse quod est, vera est significatio ? **Disc.** Vere et recta et vera est, cum significat esse quod est. **MAC.** Idem igitur est illi, et rectam, et veram esse, id est, significare ³³⁵⁷ esse quod est ? **Disc.** Vere idem. **MAC.** Ergo non est illi aliud veritas, quam rectitudo. **Disc.** Aperte nunc video veritatem hanc esse rectitudinem. **MAC.** Similiter est, cum ³³⁵⁸ enuntiatio significat non esse quod non est. **Disc.** Video quod dicis : sed doce me quid respondere possim, si quis dicat quod etiam cum ratio significat esse quod non est, significat quod debet : pariter namque accepit significare esse et quod est, et quod non est. Nam si non accepisset significare esse, etiam quod non est, non id significaret. Quare etiam cum significat esse quod non est, significat quod debet. At si quod debet significando, recta et vera est sicut ostendisti ; vera est oratio, etiam cum enuntiat esse quod non est. **MAC.** Vera quidem non solet dici, cum significat esse quod non est ; veritatem tamen et rectitudinem habet, quia facit quod **C** debet. Sed cum significat esse quod est, dupliciter facit quod debet : quoniam significat et quod accepit significare, et quod facta est. Sed secundum hanc rectitudinem et veritatem, qua significat esse, quod est usu recta et vera dicitur enuntiatio, non secundum illam, qua significat esse, etiam quod non est. Plus enim debet propter quod accepit significationem, quam propter quod non accepit. Non enim accepit significare rem esse, cum non est, vel non esse, cum est ; nisi quia non potuit illi dari tunc ³³⁵⁹ solummodo significare esse, quando est, vel non esse, quando non est. Alia igitur est rectitudo et veritas enuntiationis, quia significat ad quod ³³⁶⁰ significandum facta est : alia vero quia significat quod accepit significare. Quippe ista immutabilis est ipsi orationi ; illa vero, mutabilis : hanc namque semper habet ; illam vero non semper : istam enim naturaliter habet ; illam vero, accidentaliter et secundum usum. Nam cum dico : Dies est, ad signifi-

VARIE LECTIONES.

³³⁴⁸ Utrumque horum *ms.* utrumque hoc ³³⁴⁹ Postquam finita, verum erit *ms. S. Mich. et edit. Goth.* postquam finita erit, verum erit *ms. Bec. 6.* postquam finita erit veritas ³³⁵⁰ At quia verum *ms. Vict. S. Mich.* atqui verum ³³⁵¹ A te audire *ms. Vict. Bec. Cister.* a te discere ³³⁵² Dico autem quod enuntiat et quando *ms.* Dico enim esse quod enuntiat, etiam quando *ms. Bec. 1 et Cister. omitt.* esse ³³⁵³ Et ideo veri veritas *ms.* Et ideo veri veritas ³³⁵⁴ Veritatis dicenda est *ms.* veritatis ejus dicenda est ³³⁵⁵ Semper esse vera *ms. Vict. S. Mich. Bec. 6 et edit. Goth.* semper esse vera ³³⁵⁶ Nisi cum significat *ms.* nisi quia cum significat ³³⁵⁷ Veram esse et significare *ms.* veram esse, id est significare ³³⁵⁸ Similiter cum *ms.* similiter est cum ³³⁵⁹ Illi dari tunc *ms. Bec. Gem. S. Mich. Cister.* illi dari tunc ³³⁶⁰ Quia significat quod accepit significare, et ad quod *ms.* quia significat ad quod

candum esse quod est, recte utor hujus orationis significatione: quia ad hoc facta est, et ideo tunc recte dicitur significare. Cum vero eadem oratione significo esse quod non est, non ea recte utor: quia non ad hoc facta est; et idcirco tunc non recta ejus significatio dicitur: quamvis in quibusdam enuntiationibus inseparabiles sint istæ duæ rectitudines, seu veritates: ut, cum dicimus: Homo animal est, aut, Homo lapis non est. Semper enim hæc affirmatio significat esse quod est; et hæc negatio, non esse quod non est: nec illa possumus uti ad significandum esse quod non est; semper enim homo animal est; nec ista ad significandum non esse, quod est, quia homo nunquam lapis est. De illa igitur veritate, quam habet oratio, secundum quod aliquis ea recte utitur, incœpimus quærere: quoniam secundum hanc, veram eam esse judicat usus communis locutionis. De illa autem veritate quam non habere non potest, postea dicemus. Disc. Redi igitur ad id quod incœpisti: quoniam sufficienter mihi inter duas veritates orationis discrevisti; si tamen aliquam eam veritatem ostenderis habere, cum mentitur, sicut tu dicis. MAG. De veritate significationis, de qua incœpimus, interim ista sufficiant. Eadem enim ratio veritatis, quam in propositione vocis perspeximus, consideranda est in omnibus signis, quæ fiunt ad significandum aliquid esse, vel non esse, ut sunt scripturæ, vel digitorum loquela. Disc. Ergo transi ad alia.

CAPUT III.

De veritate opinionis.

MAG. Cogitationem quoque dicimus veram, cum est quod aut ratione aut aliquo modo putamus esse, et falsam, cum ²³⁶¹ non est. Disc. Ita usus habet. MAG. Quid ergo tibi videtur veritas in cogitatione? Disc. Secundum rationem, quam de propositione ²³⁶² vidimus, nihil rectius dicitur veritas cogitationis, quam rectitudo ejus. Ad hoc namque nobis datum est posse cogitare esse, vel non esse aliquid: ut cogitemus esse, quod est, et non esse, quod non est. Quapropter qui putat esse, quod est, putat quod debet, atque ideo recta est cogitatio. Si ergo vera et recta est cogitatio, non ob aliud, quam quia putamus esse quod est; aut non esse, quod non est: non est aliud ejus veritas, quam rectitudo.

CAPUT IV.

De veritate voluntatis.

MAG. Recte consideras. Sed et in voluntate dicit ipsa Veritas veritatem esse, cum dicit diabolus non stetisse in veritate. (Joan. VIII, 44). Non enim erat in veritate, neque deseruit veritatem, nisi in voluntate ²³⁶³. Disc. Ita credo. Si enim semper voluisset,

A quod debuit; nunquam peccasset, qui non, nisi peccando, veritatem deseruit. MAG. Dic ergo quid ibi intelligas veritatem ²³⁶⁴? Disc. Non nisi rectitudinem. Nam si quando voluit quod debuit, ad quod scilicet voluntatem acceperat, in rectitudine et veritate fuit: et cum voluit quod non debuit, rectitudinem et veritatem deseruit: non aliud potest ibi intelligi veritas, quam rectitudo; quoniam sive veritas, sive rectitudo, non aliud in ejus voluntate fuit, quam velle quod debuit.

CAPUT V.

De actionis naturalis et non naturalis veritate.

MAG. Bene intelligis. Verum in actione quoque nihilominus veritas credenda est, sicut Dominus dixit: **B** Quia qui male agit, odit lucem; et: Qui facit veritatem, venit ad lucem (Joan. III, 20, 21). Disc. Video quod dicis. MAG. Considera igitur quid ibi sit veritas, si potes. Disc. Nisi fallor, eadem ratione qua supra veritatem in aliis cognovimus, in actione quoque contemplanda est. MAG. Ita est. Nam si male agere, et veritatem facere opposita sunt, sicut ostendit Dominus cum dicit: Qui male agit odit lucem; et: Qui facit veritatem, venit ad lucem; idem est, veritatem facere, quod est, **III** bene facere. Bene namque facere ²³⁶⁵, ad male facere contrarium est. Quapropter si veritatem facere, et bene facere idem sunt in oppositione, non sunt diversa in significatione: sed sententia est omnium quia qui facit quod debet, bene facit, et rectitudinem facit. Unde sequitur quod rectitudinem facere ²³⁶⁶, est facere veritatem. Constat namque facere veritatem, esse bene facere; et bene facere, esse rectitudinem facere. Quare nihil apertius quam veritatem actionis, esse rectitudinem. Disc. In nullo video titubare considerationem ²³⁶⁷ tuam. MAG. Inspice an omnis actio, quæ facit quod debet, veritatem facere convenienter dicatur. Est quippe actio rationalis, ut dare eleemosynam; et est irrationalis actio; ut actio ignis, qui ²³⁶⁸ calefacit. Vide ergo an convenienter dicamus ignem facere veritatem? Disc. Si ignis ab eo, a quo habet esse, accipit calefacere, cum calefacit, facit quod debet. Igitur non video quæ inconvenientia sit ignem facere veritatem et rectitudinem, cum facit quod debet. MAG. Mihi quoque aliter non videtur. Unde animadverti potest rectitudinem seu veritatem actionis, aliam esse necessariam, aliam non necessariam. Ex necessitate namque ignis facit veritatem et rectitudinem, cum calefacit; et non ex necessitate facit homo rectitudinem et veritatem, cum bene facit: facere autem non solum pro eo quod proprie dicitur facere, sed pro omni verbo Dominus voluit intelligere, cum

VARIÆ LECTIONES.

²³⁶¹ Et falsum, cum *mss. et edit. Goth.* et falsam, cum ²³⁶² Quam in propositione *mss.* quam de propositione ²³⁶³ Nisi voluntate *mss.* nisi in voluntate ²³⁶⁴ Quid tu intelligas per veritatem *mss.* quid ibi intelligas veritatem ²³⁶⁵ Bene namque facere ad male *ms. Bec.* 6 bene namque facere et male ²³⁶⁶ Rectitudinem facere. D. In *mss.* rectitudinem. ²³⁶⁷ D. In æstimationem *mss.* considerationem ²³⁶⁸ Actio ignis qui *mss.* actio; ut actio ignis, qui *ms. Bec.* ut actio ignis, quæ

dixit quoniam ²²⁶⁹ *qui facit veritatem venit ad lucem* (Joan. III, 21). Non enim separat illum ab hac veritate sive luce ²²⁷⁰; qui patitur persecutionem propter justitiam; aut qui est, quando, et ubi debet esse; aut qui stat, vel sedet, quando debet, et similia. Nullus namque dicit tales non bene facere. Et cum dicit Apostolus quia *recipiet unusquisque prout gessit* (II Cor. v, 10), intelligendum ibi est quidquid solemus dicere bene facere ²²⁷¹, vel male facere. Disc. Usus quoque communis locutionis hoc habet, ut et pati, et multa alia dicat facere, quæ non sunt facere. Quare rectam quoque voluntatem, de cuius veritate, ante veritatem actionis, supra contemplati sumus, inter rectas actiones, nisi fallor, computare possumus. Mag. Non falleris. Nam qui vult quod debet, recte et bene facere dicitur, nec ab his qui veritatem faciunt excluditur. Sed quoniam de veritate investigando, illam loquimur, et Dominus de illa veritate quæ in voluntate est, specialiter videtur dicere, cum dicit de diabolo quia *in veritate non stetit* (Joan. VIII, 44): ideo separatim quid in voluntate veritas esset, considerare volui. Disc. Placet mihi ita factum esse. Mag. Cum ergo constet actionis veritatem aliam naturalem esse, aliam non naturalem, sub naturali ponenda est illa veritas orationis, quam supra vidimus (cap. 2) ab illa non posse separari. Sicut enim ignis, cum calefacit, veritatem facit, quia ab eo accepit a quo habet esse: ita et hæc oratio, scilicet, dies est, veritatem facit, cum significat diem esse, sive dies sit, sive dies non sit, quoniam hoc naturaliter accepit facere. Disc. Nunc primum video in falsa oratione veritatem.

CAPUT VI.

De sensuum veritate ²²⁷², *et quod falsitas, quæ putatur esse in sensu, sit in opinione.*

Mag. Putasne nos præter summam veritatem, omnes sedes invenisse veritatis? Disc. Reminiscor nunc cujusdam veritatis, quam in his, de quibus tractasti, non invenio. Mag. Quæ est illa? Disc. Est quidem in sensibus corporis veritas, sed non semper: nam fallunt nos aliquando. Nam cum video aliquando per medium vitrum aliquid, fallit me visus: quia aliquando renuntiat mihi corpus, quod video ultra vitrum, ejusdem esse coloris cujus est et vitrum, cum alterius sit coloris: aliquando vero facit me putare vitrum habere colorem rei, quam ultra video, cum non habeat. Multa sunt alia, in quibus visus, et alii sensus fallunt. Mag. Non mihi videtur hæc veritas, vel falsitas in sensibus esse, sed in opinione. Ipse namque sensus interior se

fallit, non illi mentitur exterior. Quod aliquando facile cognoscitur, aliquando difficile. Cum enim puer timet sculptum draconem aperto ore, facile cognoscitur quia hoc non facit visus, qui nihil aliud puero renuntiat, quam senibus, sed puérilis sensus interior, qui nondum bene scit discernere inter rem et rei similitudinem. Tale est cum ²²⁷³ videntes hominem alicui similem, putamus illum esse cui similis; aut cum audiens quis non hominis vocem, putat esse vocem hominis. Nam et hoc facit sensus interior. Quod autem dicis de vitro, ideo est, quia cum visus transit per corpus aliquid aerei coloris, non aliter impeditur assumere similitudinem coloris, quem ultra videt ²²⁷⁴, quam cum transit per aera: nisi inquantum illud corpus, quod transit, spissius, aut obscurius est aere: ut, cum transit per vitrum sui coloris, id est cui nullus alius admistus est color; aut per purissimam aquam, aut per crystallum, aut per aliquid similem habens colorem. Cum vero transit idem visus per alium colorem, ut per vitrum non sui coloris, sed cui alius color est additus, ipsum colorem qui prius occurrit accipit. Quapropter, quoniam post unum acceptum colorem, secundum quod illo affectus est, alium quicumque occurrat, aut nullatenus, aut minus integre suscipit ²²⁷⁵: ideo illum quem prius cepit, aut solum; aut cum eo qui post occurrit, renuntiat. Si enim visus, quantum capax est coloris, tantum afficitur priore colore, non potest alium sentire simul colorem: si autem minus quam colorem sentire possit, priori afficitur, potest alium sentire: ut, si transit per aliquid corpus velut per vitrum, quod ita perfecte sit rubicundum, ut omnino ipse visus afficiatur ejus rubore, nequit diverso simul affici colore: si autem non tam perfectum invenit ruborem qui prior occurrit, quantum coloris capax est, quasi nondum plenus, adhuc alium valet assumere colorem, inquantum ejus capacitas priori colore non est satiata. Qui ergo hoc nescit, putat visum renuntiare quia ²²⁷⁶ omnia quæ post prius assumptum colorem sentit, aut omnino, aut aliquatenus ejusdem sint coloris. Unde contingit ut sensus interior culpam suam imputet sensui exteriori. Similiter cum fustis integer, cujus pars est intra aquam, et pars extra, putatur fractus: aut cum putamus quod visus noster vultus nostros inveniat in speculo, et cum multa alia nobis aliter videntur visus et alii sensus nuntiare quam sint, non culpa sensuum est, qui renuntiant quod possunt, quoniam ita posse acceperunt; sed iudicio animæ imputandum est, quod non bene discernit quid pos-

VARIÆ LECTIONES.

²²⁶⁹ Proprie dicitur facere, facere veritatem intelligitur, non tantum in facto, sed etiam in verbo et in sufferentia, sed pro omni verbo et Dominus voluit intelligere, cum dixit: quoniam *mss.* proprie dicitur facere, sed pro omni verbo Dominus voluit intelligere cum dixit: quoniam ²²⁷⁰ Veritate sine luce *mss.* S. Mich. Bec. 6 veritate sive luce ²²⁷¹ Dicere vel benefacere *mss.* Vict. S. Mich. Bec. 6 dicere benefacere ²²⁷² In *mss.* De sensuum veritate ²²⁷³ Tale est enim cum *mss.* tale est cum ²²⁷⁴ Similem coloris qui ultra videtur *mss.* similitudinem coloris quem ultra videt *ms.* Bec. 6 similitudinem coloris, qui ultra videt ²²⁷⁵ Integre accipit *mss.* integre suscipit ²²⁷⁶ Renunciare hoc, scilicet, quia *mss.* renuntiare quia

sint illi, aut quid debeant ³²⁷⁷. Quod ostendere quoniam laboriosum magis est quam fructuosum ad hoc quod intendimus, in hoc modo tempus insumendum ³²⁷⁸ non arbitror. Hoc tantum sufficiat dicere : quia sensus quidquid renuntiare videantur, sive ex sui natura hoc faciant, sive ex aliqua alia causa, faciunt quod debent ; et ideo ³²⁷⁹ rectitudinem et veritatem faciunt : et continetur hæc veritas sub illa veritate, quæ est in actione. Disc. Satisfecisti mihi tua responsione, et nolo te amplius morari in hac de sensibus quæstione.

CAPUT VII.

De veritate essentialium rerum ³²⁸⁰.

MAG. Jam considera an præter summam veritatem, in aliqua re veritas sit intelligenda, exceptis his quæ supra conspecta sunt. Disc. Quid illud esse potest? MAG. An putas aliquid esse aliquando, aut alicubi, quod **112** non sit in summa veritate, et quod inde non acceperit quod est, in quantum est : aut quod possit aliud esse, quam quod ibi est? Disc. Non est putandum. MAG. Quidquid igitur est vere est, in quantum hoc est quod ibi est. Disc. Absolute concludere potes quia omne quod est vere est, quoniam non est aliud quam quod ibi est. MAG. Est igitur veritas in omnium quæ sunt essentia, quia hoc sunt quod in summa veritate sunt. Disc. Video ita ibi esse veritatem, ut nulla ibi possit esse ³²⁸¹ falsitas, quoniam quod falso est non est. MAG. Bene dicis. Sed dic an aliquid aliud debeat esse, quam quod est in summa veritate? Disc. Non. MAG. Si ergo omnia ³²⁸² hoc sunt quod ibi sunt sine dubio hoc sunt ³²⁸³ quod debent. Disc. Vere hoc sunt ³²⁸⁴ quod debent. MAG. Quidquid vero est quod debet esse, recte est ³²⁸⁵. Disc. Aliter esse non potest. MAG. Igitur omne quod est recte est. Disc. Nihil consequentius ³²⁸⁶ MAG. Si ergo veritas et rectitudo idcirco sunt in rerum essentia, quia hoc sunt quod sunt in summa veritate, certum est veritatem rerum esse rectitudinem.

CAPUT VIII.

De diversis intellectibus, debere, et non debere; posse, et non posse.

Disc. Nihil planius, quantum ad consequentiam argumentationis. Sed secundum rei ³²⁸⁷ veritatem, quomodo possumus dicere quia quidquid est ³²⁸⁸ debet esse, cum sint multa opera mala quæ certum est esse non debere ³²⁸⁹? MAG. Quid mirum, si eadem res debet esse et non esse? Disc. Quomodo potest hoc esse? MAG. Scio te non dubitare quia nihil omnino est, nisi Deo aut faciente, aut permittente.

A Disc. Nihil mihi certius. MAG. An audebis dicere quia Deus aliquid faciat aut permittat non sapienter, aut non bene? Disc. Imo assero quia nihil nisi bene et sapienter. MAG. An iudicabis non debere esse quod tanta bonitas et tanta sapientia facit, aut permittit? Disc. Quis intelligens audeat hoc cogitare? MAG. Debet igitur esse pariter, et quod faciente, et quod permittente Deo fit. Disc. Patet quod dicis. MAG. Dic etiam : an putas esse debere malæ voluntatis affectum? Disc. Idem est ac si dicas an debeat esse opus malum : quod nullus sensatus concedet. MAG. Permittit tamen Deus aliquos male facere, quod male volunt. Disc. Utinam non tam sæpe permitteret. MAG. Idem igitur debet esse, et non esse : debet enim esse, quia bene et sapienter ab eo, quo non permittente fieri non posset, permittitur ; et non debet esse, quantum ad illum, cujus iniqua voluntate concipitur. Hoc igitur modo Dominus Jesus, quia solus ³²⁹⁰ innocens erat, non debuit mortem pati, nec ullus eam illi debuit inferre ; et tamen eam debuit pati, quia ipse sapienter, et benigne, et utiliter voluit eam sufferre ³²⁹¹. Multis enim modis eadem res suscipit diversis considerationibus contraria : quod in actione sæpe contingit, ut in percussione. Percussio namque et agentis est et patientis : unde et actio dici, et passio potest, quamvis, secundum ipsum nomen, actio vel percussio, et quæ similiter dicta a passivis in activa significatione dicuntur magis videantur esse patienter quam agentis. Quippe secundum id quod agit, magis proprie videntur dici ³²⁹² agentia vel percutientia ; et secundum id quod patitur, actio vel percussio. Nam agentia et percutientia, ab agente et percutiente dicuntur (sicut providentia a providente, et continentia a continente) quæ scilicet agens et percutiens, providens et continens, activa sunt ; actio vero et percussio, ab acto et percusso, quæ passiva sunt, derivantur. Sed quoniam (ut in uno dicam quod in cæteris intelligas) sicut percutiens non est sine percussione, nec percussus absque percutiente, ita percutientia et percussio sine invicem esse nequeunt ; imo una et eadem res est diversis nominibus secundum diversas partes significata : idcirco percussio, et percutientis, et percussi esse dicitur. Quapropter secundum quod agens vel patientis eidem subjacent iudicio, vel contrariis, ipsa quoque actio ex utraque parte similiter iudicabitur, aut contrarie. Cum ergo et qui percutit recte percutit, et qui percutitur recte percutitur : ut, cum peccans, ab eo ad quem

VARIÆ LECTIONES.

³²⁷⁷ Qui possent illi, aut qui debeant *mss.* quid possint illi, aut quid debeant *ms.* *Bec.* 6 quod illi possint quod deliberant ³²⁷⁷ Consumendum *mss.* *Vict. Bec.* 6 *Cister.* insumendum ³²⁷⁸ Alia causa hoc faciant, quod debent, et ideo *ms.* *Vict.* alia causa, faciunt quod debent. Et ideo *ms.* *Bec.* 6 alia causa, hoc faciunt, quia debent : et ideo ³²⁸⁰ *Mss.* de veritate essentialium rerum ³²⁸¹ Nulla possit esse *mss.* nulla ibi possit esse ³²⁸² *In mss.* *Bec.* 6 *continuat* caput præcedens. Omnia hic sunt *mss.* omnia hoc sunt ³²⁸³ Sine dubio hic sunt *mss.* sine dubio hoc sunt ³²⁸⁴ Vere hic sunt *mss.* vere hoc sunt ³²⁸⁵ Recte est *ms.* *Bec.* 6. vere est ³²⁸⁶ Nihil consequentius, *mss.* *omitt.* ³²⁸⁷ Sed secundum rei *etc.*, in *ms.* *Bec.* 6 et *Cister.* hic incipit caput 8 ³²⁸⁸ Quicquid est, quod debet esse *mss.* quicquid est, debet esse ³²⁸⁹ Non esse debere *mss.* *Vict. Bec.* 6 esse non debere ³²⁹⁰ Modo, quia Dominus Jesus solus *mss.* *Vict. Bec.* modo Dominus Jesus, quia solus ³²⁹¹ *In mss.* *Bec. Gem. Vict. continuatur caput præcedens* ³²⁹² Videntur dici *mss.* *Vict.* videtur dici

pertinet corrigitur, ex utraque parte recta est, quia A ex utraque parte debet esse percussio. E contrario, quando ab iniquo justus percutitur, quia nec iste percuti, nec ille percutere debet, ex utraque parte non recta est, quia ex neutra parte debet esse, percussio. Cum vero peccans ab eo ad quem non pertinet percutitur, quoniam et iste debet percuti, et ille non debet percutere, debet et non debet esse percussio : et ideo recta, et non recta negari non potest. Quod si ad supernæ sapientiæ bonitatisque consideres judicium, sive ex altera tantum, sive ex utraque parte, agentis scilicet et patientis, non debeat esse percussio : quis audebit negare debere esse, quod tanta bonitate et sapientia permittitur? Disc. Neget qui audet, ego vero non audeo. MAG. Quid etiam, si secundum naturam rerum consideres, ut cum clavi ferrei impressi sunt in corpus Domini : an dices fragilem carnem non debuisse penetrari, aut acuto ferro penetratam non debuisse dolere? Disc. Contra naturam dicerem. MAG. Potest igitur contingere ut debeat esse secundum naturam actio, vel passio, quæ secundum agentem vel patientem esse non debet, quoniam nec ille agere, nec iste debet pati. Disc. Nihil horum negare possum. MAG. Vides igitur sæpiissime posse contingere ut eadem actio debeat esse et non debeat esse, diversis considerationibus. Disc. Ita aperte hoc ostendis, ut non possim non videre. MAG. Verum inter hæc ²³⁹² te scire volo quia debere et non debere, aliquando dicitur improprie ²³⁹³; ut, cum dico quia debeo amari a te. Si enim vere debeo, debitor ²³⁹⁴ sum reddere quod debeo; et in culpa sum, si non amor a te. Disc. Ita sequitur. MAG. Sed cum debeo amari a te, non est a me exigendum, sed a te. Disc. Fateri me ita esse oportet ²³⁹⁵. MAG. Cum ergo dico quia ²³⁹⁷ debeo amari a te, non ita dicitur, quasi ego aliquid debeam ²³⁹⁶, sed quia tu debes amare me. Similiter cum dico quia non debeo amari a te, non aliud intelligitur, quam quia tu non debes amare me. Qui modus loquendi est etiam in potentia et in impotentia, ut cum dicitur : Hector potuit vinci ab Achille, et Achilles non potuit vinci ab Hectore. Non enim fuit potentia in illo qui potuit vinci, sed in illo qui vincere potuit : nec impotentia in illo qui vinci non potuit, sed in illo qui vin-

Disc. Placet mihi quod dicis : quippe utile puto, hoc cognoscere.

CAPUT IX [al., X] ²³⁹⁹.

Quod omnis actio significet aut verum aut falsum.

MAG. Recte putas : sed redeamus ad veritatem

significationis, a qua ideo incepti, ut te a notioribus ad ignotiora perducerem. Omnes enim de veritate significationis loquuntur : veritatem vero, quæ est in rerum essentia, pauci considerant. Disc. Profuit mihi quia hoc ordine me duxisti. MAG. Videamus ergo quam lata sit veritas significationis. Namque non solum in his quæ signa solemus dicere, sed et in aliis omnibus quæ diximus est significatio vera vel falsa. Quoniam namque non est ab aliquo faciendum, nisi quod quis debet facere; eo ipso quod aliquis aliquid facit, dicit et significat hoc se debere facere : quod si **113** debet facere quod facit, verum dicit, si autem non debet, mentitur. Disc. Quamvis videar mihi intelligere, tamen quia inauditum ²⁴⁰⁰ hactenus fuit, apertius ostende quod dicis. B MAG. Si esses in loco ubi scires esse salubres herbas et mortiferas, sed nescires eas discernere et esset ibi aliquis, de quo non dubitares quin illas ²⁴⁰¹ discernere sciret, tibi que interroganti quæ salubres essent et quæ mortiferæ, alias verbo salubres ²⁴⁰² diceret esse, et alias comederet; cui magis crederes, verbo an actioni ejus? Disc. Non tantum crederem verbo quantum operi. MAG. Plus ergo tibi diceret quæ salubres essent opere quam verbo. Disc. Ita est. MAG. Sic itaque, si nescires non esse mentiendum, et mentiretur aliquis coram te, etiamsi diceret tibi ipse se non debere mentiri, plus ipse tibi diceret opere se mentiri debere, quam verbo non debere. Similiter dum cogitat aliquis, aut vult ²⁴⁰³ aliquid, si nescires an deberet id velle, sive cogitare, si voluntatem ejus et cogitationem videres, significaret tibi ipso opere quia hoc deberet cogitare ²⁴⁰⁴ et velle. Quod si ita deberet, verum diceret; sin autem, mentiretur. In rerum quoque existentia est similiter vera vel falsa significatio; quoniam eo ipso quia est, dicit se debere esse. Disc. Video nunc aperte quod hactenus non animadverti.

CAPUT X [al., XI] ²⁴⁰⁵.

De summa veritate.

MAG. Progrediamur ad ea quæ restant. Disc. Præcedere, et sequar. MAG. Summam autem veritatem non negabis esse rectitudinem? Disc. Imo nihil aliud illam possum fateri. MAG. Considera quia cum omnes supradictæ ²⁴⁰⁶ rectitudines ideo sint rectitudines, quia illa in quibus sunt, aut sunt aut faciunt quod debent; summa veritas non ideo est rectitudo, quia debet aliquid. Omnia enim illi debent : ipsa ²⁴⁰⁷ vero nulli quidquam debet, nec ulla ratione est quod est, nisi quia est. Disc. Intelligo. MAG. Vides etiam

VARIÆ LECTIONES.

²³⁹² Unum inter hæc mss., verum inter hæc ms. Vict. 9. verum hæc inter hæc ²³⁹³ Improprie; ut ms. Vict. 3. proprie ut ²³⁹⁴ Si enim debeo, vere debitor mss. Vict. si enim vere debeo, debitor ms. Bec. 6. si vero debeo debitor ²³⁹⁵ Me ita oportet mss. me ita esse oportet ms. Bec. 6. ita me esse oportet ²³⁹⁷ Cum ergo esse dico, quia mss. Cum ergo dico quia ²³⁹⁶ Ego debeam mss. ego aliquid debeam ²³⁹⁹ Est in mss. caput 9 cum titulo : Quod omnis actio etc., ut in tit. capituli 9 in editis ²⁴⁰⁰ Tamen quod mihi mss. tamen quia inauditum ²⁴⁰¹ Quin illas mss. Vict. quia illas ²⁴⁰² Alias vero salubres mss. alia verbo salubres ²⁴⁰³ Aliquid, aut vult mss. aliquis, aut vult ²⁴⁰⁴ Deberet cogitare mss. Vict. debet cogitare ²⁴⁰⁵ Est in mss. Caput 10. sub hoc titulo : de summa veritate ²⁴⁰⁶ Quia omnes supradictæ mss. quia cum omnes supradictæ ²⁴⁰⁷ Debent aliquid, ipsa mss. debent : ipsa

quomodo ista ³⁴⁰⁸ rectitudo causa sit omnium aliarum veritatum et rectitudinum, et nihil sit causa illius? Disc. Video et animadverto in aliis quasdam esse tantum effecta; quasdam vero esse causas, et effecta: ut, cum veritas, quæ est in rerum existentia, sit effectum summæ veritatis, ipsa quoque causa est veritatis quæ cogitationis est, et ejus quæ est in propositione: et istæ duæ veritates nullius sunt causa veritatis. **MAC.** Bene consideras: unde jam intelligere potes quomodo summam veritatem in meo Monologio (cap. 18) probavi non habere principium vel finem, per veritatem orationis. Cum enim dixi, quando non fuit verum quia futurum erat aliquid, non ita dixi ac si absque principio ista oratio fuisset, quæ assereret futurum aliquid esse, aut ista veritas esset Deus: sed quoniam ³⁴⁰⁹ non potest intelligi quando, si oratio ³⁴¹⁰ ista esset, veritas illi deesset, ut per hoc quia non intelligitur quando ista veritas esse non potuerit, si esset oratio in qua esse posset, intelligatur illa veritas sine principio fuisse, quæ prima causa est hujus veritatis. Quippe veritas orationis non semper posset esse, si ejus causa non semper esset. Etenim non est vera oratio, quæ dicit futurum esse aliquid ³⁴¹¹, nisi reipsa sit aliquid futurum; neque aliquid est futurum, si non sit in summa veritate. Similiter de illa intelligendum est oratione ³⁴¹², quæ dicit quia præteritum est aliquid. Nam si nullo intellectu veritas orationi huic, si facta fuerit, deesse poterit, necesse est ut ejus veritatis, quæ summa causa est istius, nullus finis intelligi possit. Idcirco namque ^C vere dicitur præteritum ³⁴¹³ esse aliquid, quia ita est in re: et ideo est aliquid præteritum, quia sic est in veritate summa. Quapropter si nunquam potuit non esse verum, futurum esse aliquid, et nunquam poterit non esse verum, præteritum aliquid esse, impossibile est principium summæ veritatis fuisse, aut finem futurum esse. Disc. Nihil tuæ rationi objici posse video.

CAPUT XI [al., XII].

De veritatis diffinitione.

MAC. Redeamus ³⁴¹⁴ ad indagacionem veritatis quam incepimus. Disc. Totum hoc pertinet ad indagandam veritatem; verumtamen redi ad quod vis. **MAC.** Dic ergo mihi an tibi videatur esse aliqua ^D rectitudo alia, præter has quas contemplati sumus. Disc. Non alia præter has, nisi illa quæ est in rebus corporeis, quæ multum est aliena ab istis, ut rectitudo virgæ. **MAC.** In quo tibi illa videtur differre ab istis. Disc. Quia illa visu corporeo cognosci potest; istas rationis capit contemplatio. **MAC.**

A Nonne rectitudo illa corporum ratione intelligitur, præter subjectum, et cognoscitur? Aut si alienus corporis absentis linea dubitetur an recta sit, et monstrari potest quia in nullam partem flexitur, nonne ratione colligitur quia rectam eam necesse est esse? Disc. Etiam. Sed eadem quæ sic ratione intelligitur, visu sentitur, in subjecto; illæ vero non nisi sola mente percipi possunt. **MAC.** Possumus igitur, nisi fallor, diffinire quia veritas est rectitudo sola mente perceptibilis. Disc. Nullo modo hoc dicentem falli video. Nempe nec plus, nec minus continet ista diffinitio veritatis quam expedit, quoniam nomen rectitudinis dividit eam ab omni re, quæ rectitudo non vocatur. Quod vero sola mente percipi dicitur, separat eam a rectitudine visibili.

CAPUT XII [al., XIII] ³⁴¹⁵

De justitiæ diffinitione.

Sed quoniam docuisti me omnem veritatem esse rectitudinem, et rectitudo idem videtur mihi esse quod justitia, justitiam quoque doce me, quid esse intelligam. Videtur namque quia omne quod rectum est esse, justum etiam est esse: et conversim, quia quod justum est esse, rectum est esse. Justum enim et rectum videtur, ignem calidum esse; et unumquemque hominem, diligentem se diligere. Nam si quidquid debet esse, recte et juste est; nec aliud recte ³⁴¹⁶ et juste est, nisi quod debet esse: sicut puto, non potest aliud esse justitia quam rectitudo. In summa namque et simplici natura, quamvis non ideo sit recta et justa, quia debeat aliquid, dubium tamen non est, idem esse rectitudinem et justitiam. **MAC.** Habes igitur diffinitionem justitiæ, si justitia non est aliud quam rectitudo. Et quoniam de rectitudine sola mente perceptibili loquimur, invicem sese diffiniunt veritas, et rectitudo, et justitia: ut qui unam earum noverit, et alias nescierit, per notam ad ignotarum scientiam pertinere possit; imo qui noverit unam, alias nescire non possit. Disc. Quid ergo? An dicemus lapidem justum, cum a superioribus inferiora petit; quia hoc facit, quod debet, quemadmodum dicimus hominem justum, qui quod debet facit ³⁴¹⁷? **MAC.** Non solemus hujusmodi justitia ³⁴¹⁸ justum dicere. Disc. Cur ergo magis homo quam lapis ³⁴¹⁹ justus est, si uterque juste facit? **MAC.** Tu ipse an non putas facere hominis, a facere lapidis aliquo modo differre? Disc. Scio quia homo sponte, lapis naturaliter et non sponte facit. **MAC.** Idcirco lapis non dicitur justus, quia non est justus qui facit quod debet, si non vult quod facit. Disc. Dicemus ergo justum esse equum, cum vult pascere, quia volens facit quod debet? **MAC.**

VARIÆ LECTIONES.

³⁴⁰⁸ Quomodo ista *ms. Vict.* 3. quoniam ista ³⁴⁰⁹ Deus, quoniam *ms. Cister.* Deus, sed quoniam ³⁴¹⁰ Quando oratio *ms.* quando si oratio ³⁴¹¹ Futurum esse aliud *ms.* futurum esse aliquid ³⁴¹² Est veritate orationis *ms.* est oratione ³⁴¹³ Vere præteritum dicitur *ms. Vict.* vere dicitur præteritum ³⁴¹⁴ Redeamus *etc.*, In *ms.* continuatur caput præcedens ³⁴¹⁵ Est in *ms.* caput 12. In *ms.* de Justitiæ diffinitione ³⁴¹⁶ Nec aliquid recte *ms.* nec alii recte ³⁴¹⁷ Qui quod debet facit *ms. S. Mich. Bec. 6, Cister.* Cum facit quod debet ³⁴¹⁸ Hujusmodi a justitia *ms.* hujusmodi justitia *ms. S. Mich.* hujusmodi justitiam ³⁴¹⁹ Homo quam lapis *ms. S. Mich. Bec. 6 Cister.* homo justus, quam lapis

Non **114** dixi justum esse enim, qui facit volens quod debet; sed dixi non esse justum, qui non facit volens quod debet. Disc. Dic ergo quis sit justus ³¹⁰? Mac. Quæris, ut video, diffinitionem justitiæ, cui laus debetur; sicut contrario ejus, scilicet injustitiæ debetur vituperatio. Disc. Illam quæro. Mac. Constat quia illa justitia non est in ulla natura, quæ rectitudinem non agnoscit. Quidquid enim non vult rectitudinem, etiamsi eam tenet, non meretur laudem, quia tenet rectitudinem; velle autem illam non valet, qui nescit eam. Disc. verum est. Mac. Rectitudo igitur, quæ tenenti se laudem acquirit, non est nisi in rationali natura, quæ sola rectitudinem, de qua loquimur, percipit. Disc. Ita sequitur Mac. ergo quoniam omnis justitia est rectitudo, nullatenus est justitia, quæ servantem se facit laudabilem, nisi in rationalibus. Disc. Non potest aliter esse. Mac. Ubi igitur tibi videtur ista justitia in homine, quia rationalis est? Disc. Non est nisi aut in voluntate, aut in scientia, aut in opere. Mac. Quid, si quis recte intelligit, aut recte operatur, non autem recte velit; laudabit eum quisquam de justitia? Disc. Non. Mac. Ergo non est ista justitia scientiæ rectitudo, aut rectitudo actionis; sed rectitudo voluntatis. Disc. Aut hoc erit, aut nihil. Mac. Videtur tibi sufficienter esse diffinita justitia quam quærimus? Disc. Tu vide. Mac. Quicumque vult quod debet, putas eum recte velle et habere rectitudinem voluntatis? Disc. Si quis nesciens vult quod debet: ut cum vult ostium claudere contra illum qui, ipso nesciente, vult in domo alium occidere; sive iste habeat, sive non habeat aliquam voluntatis rectitudinem, non habet illam quam quærimus. Mac. Quid dicis de illo qui scit se debere velle quod vult? Disc. Potest contingere ut intelligens velit quod debet, et nolit se debere. Nam cum latro cogitur ablatam reddere pecuniam, palam est quia non vult se debere; quoniam ideo ³¹¹ cogitur velle reddere, quia debet: sed hic nullatenus laudandus est hac rectitudine. Mac. Qui cibam esurientem pauperem propter inanem gloriam, vult se debere velle quod vult: idcirco namque laudatur, quia vult facere quod debet: quid itaque de isto judicas? Disc. Non est hujus rectitudo laudanda; et ideo non sufficit ad justitiam quam quærimus. Sed ostende jam quæ sufficiat ³¹². Mac. Omnis voluntas sicut vult aliquid, ita vult propter aliquid. Nam quemadmodum considerandum est quid velit, ita videndum est cur velit. Quippe non magis recta debet esse volendo quod debet, quam volendo propter quod debet. Quæ propter omnis voluntas habet quid, et cur: omnino namque nihil volumus nisi sit cur velimus. Disc. Omnes hoc

A in nobis cognoscimus. Mac. Cur autem tibi videtur unicuique volendum quod vult, ut laudabilem habeat voluntatem? Quid enim volendum sit, palam est; quia qui non vult quod debet, justus non est. Disc. Nec minus apertum mihi videtur quia sicut volendum est unicuique quod debet; ita volendum est ideo, quia debet, ut justa sit ejus voluntas. Mac. Bene intelligis hæc duo necessaria esse voluntati ad justitiam: velle scilicet quod debet; ac ideo, quia debet. Sed dic an sufficient. Disc. Cur non? Mac. Cum aliquis vult quod debet, quia cogitur; et ideo cogitur, quia hoc velle debet: nonne hic quodammodo vult quod debet quoniam debet? Disc. Non possum negare; sed alio modo vult iste ³¹³, alio modo vult justus. Mac. Distingue istos modos. Disc. Justus namque, cum vult quod debet, servat voluntatis rectitudinem non propter aliud, in quantum justus est, quam ³¹⁴ propter ipsam rectitudinem. Qui autem non nisi coactus, aut extranea mercede conductus, vult quod debet (si servare dicendus est rectitudinem) non eam servat propter ipsam, sed propter aliud. Mac. Voluntas ergo illa justa dicenda est ³¹⁵, quæ sui rectitudinem servat propter ipsam rectitudinem. Disc. Aut ista, aut nulla voluntas justa est. Mac. Justitia igitur est rectitudo voluntatis propter se servata. Disc. hæc est justitiæ diffinitio, quam quærebam. Mac. Vide tamen ne forte aliquid in ea debeat corrigi. Disc. Ego nihil in ea corrigendum. Mac. Nec ego. Nulla namque justitia est, quæ non est rectitudo; nec alia, quam rectitudo voluntatis, justitia dicitur per se. Dicitur enim rectitudo actionis, justitia; sed non nisi cum justa voluntate sit actio. Rectitudo autem voluntatis, etiamsi impossibile sit fieri quod recte volumus, tamen nequaquam amittit nomen justitiæ. Quia autem servata dicitur: Forte dicit aliquis, si rectitudo voluntatis non nisi cum servatur, dicenda est justitia; non mox ut habetur, est justitia: nec accipimus ³¹⁶ justitiam, cum illam accipimus; sed nos, servando, facimus eam justitiam esse. Nam prius accipimus illam et habemus, quam servemus: non enim ideo illam accipimus, nec idcirco illam prius habemus, quia servamus; sed illam incipimus ideo servare, quia accipimus et habemus. Sed ad hoc respondere nos possumus quia simul accipimus illam et velle et habere: non enim illam habemus, nisi volendo; et, si eam volumus, hoc ipso eam ³¹⁷ habemus. Sicut autem illam simul habemus, et volumus; ita illa simul volumus et servamus: quoniam sicut eam non servamus, nisi cum illam volumus; sic non est quando eam velimus, et non servemus: sed quando eam volumus, servamus; et

VARIÆ LECTIONES.

³¹⁰ Quid sit justus *ms. Vict. 3 et S. Mich.* quis sit justus ³¹¹ Quoniam igitur *ms. Bec. Gem. Vict. 3 et 9 et Cister.* quoniam ideo ³¹² Quæ sufficiant *ms. Vict. Gem. Bec. Cister.* quæ sufficiat ³¹³ Alio modo vult justus *ms. Cister. omit. vult* ³¹⁴ Aliud, inquam, justus est, quam *ms. Bec. Gem.* aliud in quantum justus est *ms. Bec. 6, Cister Vict. S. Mich.* aliud in quantum justus dicendus est ³¹⁵ Ergo justa est *ms.* ergo illa justa dicenda est *ms. Bec. 6* ergo illa justa est ³¹⁶ Sed nec accipimus *ms. Gem. Bec. S. Mich. Cister. omittunt,* sed ³¹⁷ Hoc ipso solo eam *ms.* hoc ipso illam

ducere servamus, volumus. Quoniam ergo eodem A tempore contingit nobis illam et velle et habere : nec diverso tempore in nobis sunt et velle, et servare eam : et accipere simul incipimus et habere illam, et servare : et sicut quodam servamus, habemus illam : ita quodam habemus, servamus : nec ulla ²¹⁰ ex his generatur inconvenientia. Quippe sicut quodam recti voluntatis acceptio natura prius est quam habere, aut velle illam : quoniam habere illam, aut velle, non est causa acceptiois, sed acceptio facit velle illam et habere : et tamen simul sunt tempore acceptio, et habere et velle : simul enim incipimus illam et accipere, et habere, et velle : et tamen simul sunt tempore, acceptio, et habere, et velle : et mox ut est accepta, est habita ²¹¹ et volumus eam ; ita habere, seu velle illam, quamvis natura prius sint, quam servare illam ; simul ²¹² tamen sunt tempore. Quare a quo simul accipimus et habere, et velle, et servare voluntatis rectitudinem, ab illo accipimus justitiam : et mox ut habemus et ²¹³ volumus eandem rectitudinem voluntatis, justitia dicenda est. Quod vero addidimus, *propter se*, ita necessarium est ut nullo modo eadem rectitudo, nisi propter se servata, justitia sit. Disc. Nihil possum cogitare contra. Mac. Videtur tibi quod ista definitio possit aptari summæ justitiæ, secundum quod de re loqui possumus, de qua nihil, aut vix proprie aliquid potest dici? Disc. Licet non nisi tibi aliud voluntas, aliud rectitudo : tamen sicut dicimus potestatem divinitatis, aut divinam potestatem, sive potentem divinitatem (cum in divinitate non sit aliud potestas quam divinitas) ; ita non inconvenienter dicimus ibi rectitudinem voluntatis, aut voluntariam rectitudinem, seu rectam voluntatem. Si vero illam rectitudinem dicimus propter se servari, de nulla alia rectitudine tam convenienter ²¹⁴ dici posse videtur. Sicut enim non aliud illam, sed ipsa se servat, nec per aliud sed per se, ita non propter aliud quam propter se ²¹⁵ Mac. Indubitanter itaque possumus dicere quia justitia est rectitudo voluntatis : quæ rectitudo propter se servatur. Et quoniam verbi, quod hic dico (servatur) non habemus participium passivum præsentis temporis, pro præsentis, possumus uti passivo præterito participio ejusdem verbi. Disc. Hunc usum habemus notissimum, ut præteritis **115** participiis passivis utamur pro presentibus, quæ latinitas non habet ; sicut non habet præterita participia a verbis activis et neutris ; et pro præteritis, quæ non habet,

utitur presentibus : ut si dicatur ²¹⁶ Hic quod studens et legens docet, et docet, id est quod dum studuit et legit, docet, nisi cum cogitur docet. Mac. Bene quod justitiam esse rectitudinem voluntatis propter se, id est quæ servatur propter illud quod iusti dicuntur aliquando recti voluntate ; aliquando recti, sine illis : quoniam nullus alius intelligitur qui rectam habet voluntatem : ut est illi *mini omnes recti corde* (Paul. XIII, 10) *Videbant recti, et lætabantur* (Paul. cu, 1) *visitasti etiam pauperes de* ²¹⁷ *diffinitis* transeamus ad alia.

CAPUT XIII (al., XIV) ²¹⁸

Quod una sit veritas in omnibus rebus

Mac. Redeamus ad rectitudinem seu equitatem duobus nominibus (quoniam dicitur mente sola perceptibili loquimur una re) quæ genus est justitiæ : et queramus sola veritas in omnibus istis, in qui dicimus esse : an ita sint veritates plura sunt, in quibus constat esse veritas. Hoc multum nosse desidero. Mac. Cuius quæcunque re sit veritas, non est aliud modo. Disc. Non hinc dubito. Mac. Si sunt veritates, secundum plures res, sunt rectitudines. Disc. Hoc quoque verum est. Mac. Si secundum diversam necesse est esse diversas rectitudines secundum res ipsas, habent esse suum et dines : et sicut res ipsæ, in quibus sunt sic quoque rectitudines varias esse non. In una re in qua rectitudinem esse dico quod in cæteris intelligam. Mac. Dico tibi quod significatiois ideo est alia, quæ rectitudo, quia ista in voluntate, illa in re est, habet suum esse rectitudo propter rationem, et secundum eam mutatur. Cum enim significatur esse quod est, quod non est, recta significatio est, rectitudinem, sine qua significatio recta. Si vero significetur esse quod non est, aut si nihil omnino significabitur rectitudo significationis, quæ significatio est. Quapropter per significationem esse, et per eam mutatur ejus rectitudinem : sicut color per corpus habet esse. Existente namque corpore, colorem

VARIE LECTIONES.

²¹⁰ Et sic quandiu habemus, servamus : nec ulla *ms.* et sicut quandiu servamus, habemus illam habemus, servamus ; nec ulla ²¹¹ Facit velle illam et habere, simul enim incipimus illam habere et velle, et tamen simul sunt tempore acceptio, et habere et velle : et mox ut accepta, facit velle illam et habere ; et tamen simul sunt tempore acceptio, et habere et velle : simul et illam et accipere et habere et velle ; est mox ut est accepta, est habita ²¹² Servare illam, sicut *Bec. 6, Cister.* servare, simul ²¹³ Et mox ut volumus et habemus *ms.* *S. Mich. Bec. 6* et mox et volumus ²¹⁴ Tam convenienter *ms.* *Vict. Bec. 6, Cister.* sic convenienter ²¹⁵ Et ita non sed propter se *ms.* ita non propter aliud quam propter se ²¹⁶ Ut si dicatur *ms.* *Vict. Cis. 217 Etiam prius de *ms.* etiam pueris de ²¹⁸ Est in *ms.* caput 13 ²¹⁹ *Ms.* Quod una omnibus veris *ms.* *Bec. 6.* Quod una sit veritas in omnibus rebus*

e corpore, colorem ejus manere
 . Non similiter se habent color
 o ad significationem ²⁴³⁶. Disc.
 inem. MAC. Si nullus aliquo signi-
 d significandum est, erit ulla per
 isc. Nulla. MAC. An ideo non erit
 quod significari debet? Disc. Non
 tum, aut minus hoc exiget recti-
 existente significatione, non perit
 m est, et qua exigitur, ut quod
 gnificetur. Disc. Si interisset,
 c, nec ipsa hoc exigeret. MAC.
 leatur quod significari debet,
 rectam esse propter hanc et
 n rectitudinem? Disc. Imo non
 re. Si enim alia rectitudine
 atio; pereunte ista, nihil pro-
 gnificationem. Sed nulla est
 e significat quod non est actum
 non exigit rectitudo. MAC. Nulla
 t recta alia rectitudine, quam
 pereunte significatione. Disc.
 itaque non vides quia non ideo
 nificatione, quia tunc incipit
 r esse quod est, vel non esse
 ia significatio tunc fit secundum
 amper est: nec ob hoc abest a
 verit, cum non sic ut debet, aut
 catio; sed quoniam tunc signi-
 ficiente rectitudine? Disc. Sic
 n non videre. MAC. Rectitudo
) recta dicitur, non habet esse,
 um, per significationem: quo-
 tur ipsa significatio. Disc. Mihi
 lag. Potesne probare colorem
 d corpus, quomodo rectitudo se
 onem? Disc. Paratior nunc ²⁴³⁷
 lde dissimiliter. MAC. Puto quia
 uid de voluntate et ejus recti-
 quæ rectitudinem habere de-
 n sit ²⁴³⁸. Disc. Omnino video
 obari, quoquo modo ipsa sint,
 bilem ²⁴³⁹ permanere. MAC. Quid
 stimas de ipsis rectitudinibus.

A Sunt aliæ ab invicem; aut est una et eadem omnium
 rectitudo. Disc. Supra concessi ²⁴³⁸ quia si ideo sunt
 plures rectitudines, quoniam plures sunt res in
 quibus considerantur, necesse est eas existere et va-
 riri secundum res ipsas: quod nequaquam fieri
 demonstratum est. Quapropter non ideo sunt plures
 rectitudines, quia plures sunt res, in quibus sunt.
 MAC. An habes aliquam aliam rationem, cur tibi
 plures esse videantur? præter ipsam rerum plurali-
 tatem? Disc. Sicut istam nullam esse cognosco; ita
 nullam aliam inveniri posse considero. MAC. Una
 igitur et eadem est omnium rectitudo. Disc. Sic me
 fateri ²⁴³⁹ necesse est. MAC. Amplius: Si rectitudo
 non est in rebus illis, quæ debent rectitudinem, nisi
 cum sunt secundum quod debent, et hoc solum est
 B illis rectas esse, manifestum est earum omnium
 unam solam esse rectitudinem. Disc. Non potest
 negari. MAC. Una igitur in omnibus illis est veritas.
 Disc. Et hoc negari impossibile est: sed tamen
 ostende mihi cur dicimus hujus vel illius rei veri-
 tatem, velut ad distinguendas veritatum differen-
 tias ²⁴³⁷, si nullam ab ipsis rebus assumunt diversi-
 tatem? Multi namque vix concedent nullam esse
 differentiam inter veritatem voluntatis, et eam quæ
 dicitur actionis, aut alicujus aliorum. MAC. Impro-
 prie hujus, vel illius rei esse dicitur; quoniam illa
 non in ipsis rebus, aut ex ipsis, aut per ipsas, in
 quibus esse dicitur, habet suum esse: sed cum res
 ipsæ secundum illam sunt, quæ semper præsto est
 his quæ sunt sicut debent, tunc dicitur hujus vel
 C illius rei veritas: ut veritas vocis, actionis, volun-
 tatis ²⁴⁴⁰; quemadmodum dicitur tempus hujus, vel
 illius rei, cum unum et idem sit tempus omnium,
 quæ sunt in eodem tempore simul. Et si non esset
 hæc vel illa res, non minus esset idem tempus: non
 enim dicitur ideo tempus hujus vel illius rei, quia
 tempus est in ipsis rebus; sed quia ipsæ sunt in
 tempore. Et sicut tempus per se consideratum non
 dicitur tempus alicujus, sed cum res, quæ in illo
 sunt, consideramus, dicimus tempus hujus vel illius
 rei; ita summa veritas per se subsistens nullius rei
 est: sed cum aliquid secundum illam est, tunc ejus
 dicitur veritas, vel rectitudo ²⁴⁴⁰.

VARIE LECTIONES.

r ad corpus, ut rectitudo ad similitudinem significationum *mss.* se habent color ad
 ad significationem *ms.* *Cister.* se habet color ad corpus, ut rectitudo ad signifi-
 cationem *mss.* *Vict. Bec. 6 Cister.* recta est ²⁴⁴⁰ Non habet esse et non esse aut aliquem
 . *Cister.* non habet esse aut aliquem *ms.* *Vict. 9* non habet esse, ut aliquem ²⁴⁴¹
 . *paratior nunc* ²⁴³⁹ Quæ rectitudinem habere debent *mss.* *Gem. Bec. Vict. 3 et Cister.*
 . *paratior nunc* ²⁴³⁹ Quæ rectitudinem habent ²⁴⁴² Sententium sit *ms.* *Bec. 6*
 Quoquo modo ipsa sit rectitudinem immobilem *mss.* quoquo modo ipsa sint, rectitu-
 ri ²⁴³⁸ Supra concessum est *mss.* supra concessi ²⁴³⁸ Sic me fateri *mss.* *Vict. Bec. 6*
 . *Bec.* ut veritas voluntatis et actionis *mss.* *Vict.* ut veritatis voluntatis actionis *mss.*
 . *Bec.* ut veritas voluntatis actionis *ms.* *Bec. 6* et veritas voluntatis et actionis ²⁴⁴⁰ *Mss.*
 6 Explicit tractatus de Veritate, editus ab Anselmo archiepiscopo *ms.* *Cister.* Explicit

donec servamus, volumus. Quoniam ergo eodem A tempore contingit nobis illam et velle et habere : nec diverso tempore in nobis sunt et velle, et servare eam ; ex necessitate simul accipimus et habere illam, et servare : et sicut quandiu servamus, habemus illam ; ita quandiu habemus, servamus : nec ulla ²⁴²⁸ ex his generatur inconvenientia. Quippe sicut ejusdem rectitudinis acceptio natura prius est quam habere, aut velle illam : quoniam habere illam, aut velle, non est causa acceptionis, sed acceptio facit velle illam et habere : et tamen simul sunt tempore acceptio, et habere et velle simul enim incipimus illam et accipere, et habere, et velle ; et tamen simul sunt tempore, acceptio, et habere, et velle : et mox ut est accepta, est habita ²⁴²⁹ et volumus eam ; ita habere, seu velle illam, quamvis natura prius sint, quam servare illam ; simul ²⁴³⁰ tamen sunt tempore. Quare a quo simul accipimus et habere, et velle, et servare voluntatis rectitudinem, ab illo accipimus justitiam : et mox ut habemus et ²⁴³¹ volumus eandem rectitudinem voluntatis, justitia dicenda est. Quod vero addidimus, *propter se*, ita necessarium est ut nullo modo eadem rectitudo, nisi propter se servata, justitia sit. Disc. Nihil possum cogitare contra. Mac. Videtur tibi quod ista definitio possit aptari summæ justitiæ, secundum quod de re loqui possumus, de qua nihil, aut vix proprie aliquid potest dici ? Disc. Licet non nisi tibi aliud voluntas, aliud rectitudo : tamen sicut dicimus potestatem divinitatis, aut divinam potestatem, sive potentem divinitatem (cum in divinitate non sit aliud potestas quam divinitas) ; ita non inconvenienter dicimus ibi rectitudinem voluntatis, aut voluntariam rectitudinem, seu rectam voluntatem. Si vero illam rectitudinem dicimus propter se servari, de nulla alia rectitudine tam convenienter ²⁴³² dici posse videtur. Sicut enim non aliud illam, sed ipsa se servat, nec per aliud sed per se, ita non propter aliud quam propter se ²⁴³³. Mac. Indubitanter itaque possumus dicere quia justitia est rectitudo voluntatis : quæ rectitudo propter se servatur. Et quoniam verbi, quod hic dico (servatur) non habemus participium passivum præsentis temporis, pro præsentis, possumus uti passivo præterito participio ejusdem verbi. Disc. Hunc usum habemus notissimum, ut præteritis **115** participiis passivis utamur pro præsentibus, quæ latinitas non habet ; sicut non habet præterita participia a verbis activis et neutris ; et pro præteritis, quæ non habet,

utiliter præsentibus : ut si dicatur ²⁴³⁴ de aliquo : Hic quod studens et legens didicit, non nisi coactus docet, id est quod dum studuit et legit, didicit, non nisi cum cogitur docet. Mac. Bene ergo diximus justitiam esse rectitudinem voluntatis servatam propter se, id est quæ servatur propter se. Et hinc est, quod justi dicuntur aliquando recti corde, id est recti voluntate ; aliquando recti, sine adiectione cordis ; quoniam nullus alius intelligitur rectus, nisi qui rectam habet voluntatem : ut est illud : *Gloriamini omnes recti corde (Psal. xxxi, 11)*. Et illud : *Videbunt recti, et lætabuntur (Psal. cvi, 42)*. Dis. Satisfecisti [etiam] pueris de ²⁴³⁵ diffinitione justitiæ : transeamus ad alia.

CAPUT XIII [al., XIV] ²⁴³⁶.

Quod una sit veritas in omnibus veris ²⁴³⁷.

Mac. Redeamus ad rectitudinem seu veritatem : quibus duobus nominibus (quoniam de rectitudine mente sola perceptibili loquimur una res significatur, quæ genus est justitiæ : et quæramus an sit una sola veritas in omnibus istis, in quibus veritatem dicimus esse : an ita sint veritates plures, sicut plura sunt, in quibus constat esse veritatem. Disc. Hoc multum nosse desidero. Mac. Constat quia in quacunque re sit veritas, non est aliud quam rectitudo. Disc. Non hinc dubito. Mac. Si ergo plures sunt veritates, secundum plures res, plures quoque sunt rectitudines. Disc. Hoc quoque non minus certum est. Mac. Si secundum diversitates rerum, necesse est esse diversas rectitudines, utique, secundum res ipsas, habent esse suam eandem rectitudines : et sicut res ipsæ, in quibus sunt, variantur, sic quoque rectitudines varias esse necesse est. Disc. In una re in qua rectitudinem esse dicimus, ostende quod in cæteris intelligam. Mac. Dico quia si rectitudo significationis ideo est alia, quam voluntatis rectitudo, quia ista in voluntate, illa in significatione est, habet suum esse rectitudo propter significationem, et secundum eam mutatur. Disc. Ita est. Cum enim significatur esse quod est, aut non esse quod non est, recta significatio est, et constat esse rectitudinem, sine qua significatio recta nequit esse. Si vero significetur esse quod non est, aut non esse quod est, aut si nihil omnino significetur, nulla erit rectitudo significationis, quæ non nisi in significatione est. Quapropter per significationem habet esse, et per eam mutatur ejus rectitudo : quemadmodum color per corpus habet esse, et non esse. Existente namque corpore, colorem ejus necesse

VARIÆ LECTIONES.

²⁴²⁸ Et sic quandiu habemus, servamus : nec ulla *mss.* et sicut quandiu servamus, habemus illam ; ita quandiu habemus, servamus ; nec ulla ²⁴²⁹ Facit velle illam et habere, simul enim incipimus illam et accipere et habere et velle, et tamen simul sunt tempore acceptio, et habere et velle : et mox ut accepta, est habita *mss.* facit velle illam et habere ; et tamen simul sunt tempore acceptio, et habere et velle : simul enim incipimus illam et accipere et habere et velle ; est mox ut est accepta, est habita ²⁴³⁰ Servare illam, simul *mss.* *Vict. Bec. 6, Cister.* servare, simul ²⁴³¹ Et mox ut volumus et habemus *mss.* *S. Mich. Bec. 6* et mox ut habemus et volumus ²⁴³² Tam convenienter *mss.* *Vict. Bec. 6, Cister.* sic convenienter ²⁴³³ Et ita non propter aliud, sed propter se *mss.* ita non propter aliud quam propter se ²⁴³⁴ Ut si dicatur *mss.* *Vict. Cist.* ut si dicam ²⁴³⁵ Etiam prius de *mss.* etiam pueris de ²⁴³⁶ Est in *mss.* caput 13 ²⁴³⁷ *Mss.* Quod una sit veritas in omnibus veris *mss.* *Bec. 6.* Quod una sit veritas in omnibus rebus

est esse; et perenne corpore, colorem ejus manere impossibile est. **MAG.** Non similiter se habent color ad corpus et rectitudo ad significationem ³⁴³⁰. **DISC.** Ostende dissimilitudinem. **MAG.** Si nullus aliquo significare velit signo quod significandum est, erit ulla per signa significatio? **DISC.** Nulla. **MAG.** An ideo non erit rectum ut significetur quod significari debet? **DISC.** Non idcirco minus erit rectum, aut minus hoc exigit rectitudo. **MAG.** Ergo non existente significatione, non perit rectitudo, qua rectum est, et qua exigitur, ut quod significandum est, significetur. **DISC.** Si interiisset, non esset rectum hoc, nec ipsa hoc exigeret. **MAG.** Putasne, cum significatur quod significari debet, significationem tunc rectam esse propter hanc et secundum hanc ipsam rectitudinem? **DISC.** Ino non possum aliter cogitare. Si enim alia rectitudine **B** recta est ³⁴³¹ significatio; pereunte ista, nihil prohibet rectam esse significationem. Sed nulla est recta significatio, quæ significat quod non est actum significari, aut quod non exigit rectitudo. **MAG.** Nulla igitur significatio est recta alia rectitudine, quam illa quæ permanet pereunte significatione. **DISC.** Palam est. **MAG.** An itaque non vides quia non ideo est rectitudo in significatione, quia tunc incipit esse, cum significatur esse quod est, vel non esse quod non est; sed quia significatio tunc fit secundum rectitudinem, quæ semper est: nec ob hoc abest a significatione, quia perit, cum non sic ut debet, aut cum nulla sit significatio; sed quoniam tunc significatio deficit a non deficiente rectitudine? **DISC.** Sic video, ut non possim non videre. **MAG.** Rectitudo ergo, qua significatio recta dicitur, non habet esse, aut aliquem ³⁴³² motum, per significationem: quomodocunque moveatur ipsa significatio. **DISC.** Mihi nihil jam clarius. **MAG.** Potesne probare colorem similiter se habere ad corpus, quomodo rectitudo se habet ad significationem? **DISC.** Paratior nunc ³⁴³³ sum probare quia valde dissimiliter. **MAG.** Puto quia jam tibi notum est quid de voluntate et ejus rectitudine, et de aliis quæ rectitudinem habere debent ³⁴³⁴, sentiendum sit ³⁴³⁵. **DISC.** Omnino video hac ipsa ratione probari, quoquo modo ipsa sint, rectitudinem immutabilem ³⁴³⁶ permanere. **MAG.** Quid itaque consequi existimas de ipsis rectitudinibus.

A Sunt aliæ ab invicem; aut est una et eadem omnium rectitudo. **DISC.** Supra concessi ³⁴³⁷ quia si ideo sunt plures rectitudines, quoniam plures sunt res in quibus considerantur, necesse est eas existere et variari secundum res ipsas: quod nequaquam fieri demonstratum est. Quapropter non ideo sunt plures rectitudines, quia plures sunt res, in quibus sunt. **MAG.** An habes aliquam aliam rationem, cur tibi plures esse videantur? præter ipsam rerum pluralitatem? **DISC.** Sicut istam nullam esse cognosco; ita nullam aliam inveniri posse considero. **MAG.** Una igitur et eadem est omnium rectitudo. **DISC.** Sic me fateri ³⁴³⁸ necesse est. **MAG.** Amplius: Si rectitudo non est in rebus illis, quæ debent rectitudinem, nisi cum sunt secundum quod debent, et hoc solum est **B** illis rectas esse, manifestum est earum omnium unam solam esse rectitudinem. **DISC.** Non potest negari. **MAG.** Una igitur in omnibus illis est veritas. **DISC.** Et hoc negari impossibile est: sed tamen ostende mihi cur dicimus hujus vel illius rei veritatem, velut ad distinguendas veritatum differentias ³⁴³⁹, si nullam ab ipsis rebus assumunt diversitatem? Multi namque vix concedent nullam esse differentiam inter veritatem voluntatis, et eam quæ dicitur actionis, aut alicujus aliorum. **MAG.** Improprie hujus, vel illius rei esse dicitur; quoniam illa non in ipsis rebus, aut ex ipsis, aut per ipsas, in quibus esse dicitur, habet suum esse: sed cum res ipsæ secundum illam sunt, quæ semper præsto est **C** his quæ sunt sicut debent, tunc dicitur hujus vel illius rei veritas: ut veritas vocis, actionis, voluntatis ³⁴⁴⁰; quemadmodum dicitur tempus hujus, vel illius rei, cum unum et idem sit tempus omnium, quæ sunt in eodem tempore simul. Et si non esset hæc vel illa res, non minus esset idem tempus: non enim dicitur ideo tempus hujus vel illius rei, quia tempus est in ipsis rebus; sed quia ipsæ sunt in tempore. Et sicut tempus per se consideratum non dicitur tempus alicujus, sed cum res, quæ in illo sunt, consideramus, dicimus tempus hujus vel illius rei; ita summa veritas per se subsistens nullius rei est: sed cum aliquid secundum illam est, tunc ejus dicitur veritas, vel rectitudo ³⁴⁴¹.

VARIÆ LECTIONES.

³⁴³⁰ Se habet color ad corpus, ut rectitudo ad similitudinem significationum *ms.* se habent color ad corpus, et rectitudo ad significationem *ms. Cister.* se habet color ad corpus, ut rectitudo ad significationem ³⁴³¹ Recta esset *ms. Vict. Bec. 6 Cister.* recta est ³⁴³² Non habet esse et non esse aut aliquem *ms. Vict. Bec. Gem. Cister.* non habet esse aut aliquem *ms. Vict. 9* non habet esse, ut aliquem ³⁴³³ Promptior nunc *ms.* paratior nunc ³⁴³⁴ Quæ rectitudinem habere debent *ms. Gem. Bec. Vict. 3 et Cister.* quæ rectitudinem debent *ms. Vict. 9 et 13* quæ rectitudinem habent ³⁴³⁵ Sententium sit *ms. Bec. 6* sciendum est ³⁴³⁶ Quoquomodo ipsa sit rectitudinem immobilem *ms.* quoquomodo ipsa sint, rectitudinem immutabilem ³⁴³⁷ Supra concessum est *ms.* supra concessi ³⁴³⁸ Sic me fateri *ms. Vict. Bec. 6 Cister.* sic mihi fateri ³⁴³⁹ Veritatis differentias *ms.* veritatum differentias ³⁴⁴⁰ Ut veritas vocis, actionis, voluntatis *ms. Gem. Bec.* ut veritas voluntatis et actionis *ms. Vict.* ut veritatis voluntatis actionis *ms. S. Mich. et Cister.* ut veritas voluntatis actionis *ms. Bec. 6* et veritas voluntatis et actionis ³⁴⁴¹ *Ms. Vict. RR. 3 et Bec. 6* Explicit tractatus de Veritate, editus ab Anselmo archiepiscopo *ms. Cister.* Explicit tractatus de Veritate